

Hodnotová orientace a kvalita života

Kratochvílová Ivana

Abstrakt: Příspěvek představuje výstupy z výzkumného šetření zaměřeného na hodnotovou orientaci mládeže a jejich kvalitu života. Vzhledem k důležitosti úrovně a rozsahu vzdělání na uplatnění se na trhu práce jsme se zaměřili na vztah míry významu profesních hodnot na subjektivní stránku kvality života.

Klíčová slova: Hodnotová orientace – vzdělání – kvalita života – společenská prestiž – trh práce

Abstract: The paper presents outcomes of the research focused on the value orientation of young people and their quality of life. Given the importance of education level and scope of the application of the labor market, we focused on the relationship between degree of importance of professional values to the subjective aspect of quality of life.

Key words: Value orientation - education - quality of life - social prestige - the labor market

1 Úvod

Pojem kvalita života je pojmem komplexním multidimenzionálním. Pojem kvalita života se dotýká pochopení lidské existence, smyslu života a samotného bytí. Zabývá se materiálními, sociálními, psychologickými, duchovními a dalšími podmínkami zdravého a šťastného života. Z komplexního pohledu se jedná nejen o vnější podmínky, ale i o vnitřní rozměry člověka¹. Kvalita života je posuzována především podle indikátorů životního prostředí, ukazatelů zdraví a nemoci, úrovně bydlení a rekreace, mezilidských vztahů, volného času, sociálních a technologických charakteristik práce, možností podílet se na řízení společnosti, podle osobní i kolektivní bezpečnosti, sociálních jistot a občanských svobod²

Výzkumy kvality života se věnují i hodnotové orientaci. Hodnotová orientace tvoří nejdůležitější součást vnitřní struktury osobnosti, odráží její životní zkušenost, umožňuje rozlišovat podstatné a nepodstatné, významné a nedůležité pro život a tedy i posuzování jeho kvality. J. Payne³ uvádí, že kvalita života je především záležitostí hodnot. Ty sice do jisté míry závisejí na osobní volbě jednotlivce, ale fakt toho co je posuzováno jako dobré či špatné, je do velké míry předkládáno kulturou a společností.

2 Kompetence potřebné pro uplatnění se na trhu práce

Jak vyplývá z výše uvedené definice, jedním z aspektů ovlivňujících celkovou kvalitu života je i oblast trhu práce. Kompetence k tomuto uplatnění jsou ve značné míře získávány vzděláním. Pokud mladí lidé nemají dostatečné kompetence, jsou více ohroženi nezaměstnaností. M. Haralambos⁴ uvádí, že nezaměstnanost narušuje normální přechod do dospělosti. Mladým nezaměstnaným je odepřena příležitost stát se nezávislými na rodičích a

¹ MAREŠ, J. *Kvalita života u dětí a dospívajících I*. Brno: Nakladatelství MSD, 2006. ISBN 80-86633-65-9

² *Velký sociologický slovník I*, a/o. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1

³ PAYNE, J., ET AL. *Kvalita života a zdraví*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-657-0

⁴ HARALAMBOS, M. *Sociology - Themes and perspectives*. Collins Educational: 1990. ISBN 0-00-322235-7

často zažívají dlouhá období nouze. Nemají možnost plnit rodinné povinnosti a odkládají manželství. Bez práce mají pro mladé lidi volnočasové aktivity menší význam, více času tráví doma. Mladí lidé opouštějí prázdnotu ve stavu „zastaveného oživení“, neschopni žádné vize nebo přechodu do dospělosti. Stávají se znuřenými, flustrovanými a demoralizovanými.

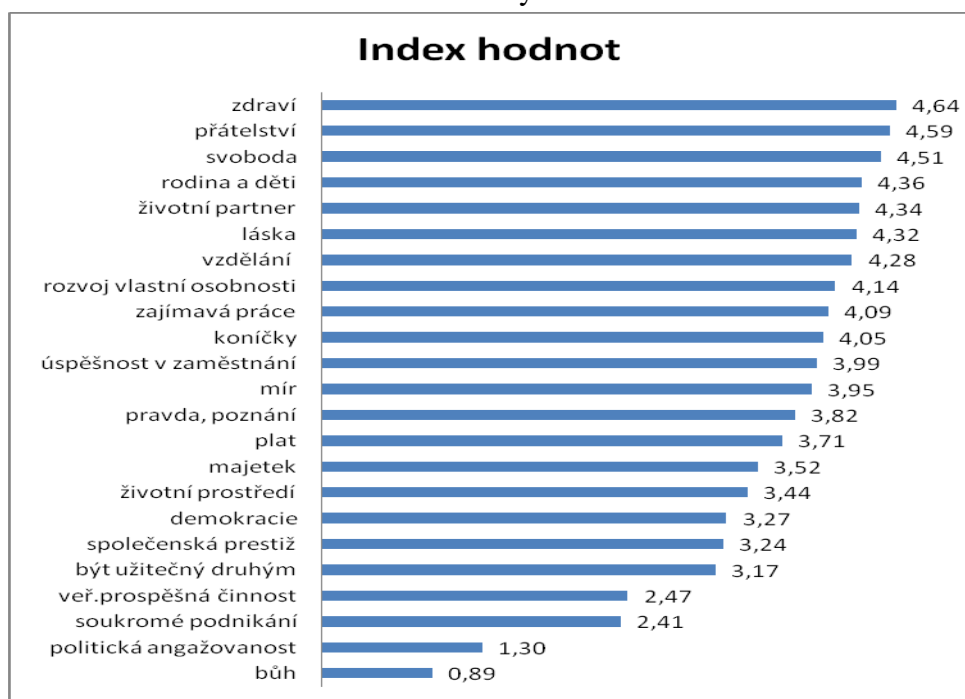
Prvním klíčem k identifikaci postavení jedince je jeho status. Sociální status definuje A. Giddens⁵ jako sociální prestiž, kterou má určitá skupina v očích ostatních členů společnosti. Tato prestiž je spojena s charakteristickým způsobem života, který se od členů této skupiny očekává. Status může mít charakter pozitivního privilegia, ale i negativního. V každé společnosti dominuje ostatním statusovým úrovním generalizovaný status. V našich podmínkách je hlavním statusem právě profesionální status⁶.

3 Profesní hodnoty a subjektivní kvalita života

V rámci výzkumného šetření byla zjišťována hodnotová orientace respondentů ve věku 14 – 16 let a následně byly korelovány profesní hodnoty se subjektivní kvalitou života těchto respondentů. Výzkumný vzorek tvořilo 222 žáků posledních ročníků základních škol a studentů prvních ročníků středních škol. Hodnotová orientace byla zjišťována prostřednictvím baterie hodnot sestavené P. Sakem a K. Sakovou. Subjektivní kvalita života byla zjišťována prostřednictvím standardizovaného dotazníku Comprehensive Quality of Life Scale – Children or Adolescents 11 – 18 years, attending school (ComQol-S5), jehož tvůrcem je Robert A. Cummins z Deakin Univerzity v Melbourne.

Následující Obrázek znázorňuje indexy významnosti jednotlivých životních hodnot.

Obr. 1: Indexy hodnot

⁵ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4

⁶ SEKOT, A. *Sociologie v kostce*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-126-X

Do skupiny profesních hodnot byly zařazeny hodnoty vzdělání, úspěšnost v zaměstnání, zajímavá práce, plat, rozvoj vlastní osobnosti, soukromé podnikání, společenská prestiž. Pro skupinu respondentů, pro které mají hodnoty vztahující se k profesnímu životu prvořadý význam, jsou nejvýznamnějšími hodnotami hodnoty úspěšnost v zaměstnání, vzdělání, společenská prestiž a zajímavá práce, nejnižší význam přikládají soukromému podnikání. Pro respondenty, kteří profesní hodnoty řadí na druhé pořadí v rámci ostatních skupin hodnot, jsou nejvýznamnějšími hodnotami zajímavá práce, rozvoj vlastní osobnosti následovaný hodnotou plat. Nejnižší význam pak rovněž přikládají soukromému podnikání. Skupina třetího pořadí významnosti považuje za nejvýznamnější hodnoty vzdělání, úspěšnost v zaměstnání a zajímavá práce, stejně jako u předchozích skupin nejnižší význam má hodnota soukromé podnikání. Pro respondenty, pro které jsou profesní hodnoty druhými nejméně významnými, jsou z této skupiny hodnot nejvýznamnější hodnoty vzdělání, rozvoj vlastní osobnosti a zajímavá práce, nejméně významnou hodnotou je opět soukromé podnikání. Respondenti, pro které má tato skupina hodnot celkově nejnižší význam přikládají nejvyšší významnost hodnotám zajímavá práce, rozvoj vlastní osobnosti a úspěšnost v zaměstnání, na rozdíl od ostatních skupin přikládají nejnižší významnost hodnotě plat. Hodnoty vzdělání, zajímavá práce a úspěšnost v zaměstnání patří tedy mezi hodnoty s vyšší důležitostí. Lze předpokládat, že mladí lidé si stále více uvědomují důležitost vzdělání pro svůj další život, vzdělání jim poskytne dovednosti, znalosti a kompetence, které jim umožní uspět na trhu práce.

Hodnota *vzdělání* má pro 50,45% respondentů velký význam. Míru závislosti významnosti hodnoty vzdělání na úrovni subjektivní kvality života vyjadřuje korelační koeficient $r = 0,202$, tzn., čím vyšší úroveň subjektivní kvality života respondenti uvádějí, tím vyšší význam přikládají vzdělání. Mladí lidé si uvědomují potřebu dosažení určité úrovně vzdělání a jeho další rozšiřování pro naplnění života a tedy jeho kvalitu.

Lze předpokládat, že vzdělávat se bude ten člověk, pro kterého má vzdělání a vzdělávání význam a je součástí jeho životního stylu. Základy životního stylu jsou pokládány v rámci rodiny, proto byla v rámci výzkumného šetření sledována i vzdělanost rodičů respondentů. Překvapivě nejnižší význam hodnotě vzdělání přikládají mladí lidé, jejichž rodiče dosáhli střední úrovně vzdělání, tedy v případech, kde jsou buď oba rodiče středoškolsky vzdělání nebo jeden z rodičů s vysokoškolským vzděláním a druhý se základním. Naopak podle předpokladu nejvyšší význam má hodnota vzdělání pro děti, jejichž rodiče jsou oba vysokoškolsky vzdělání.

Druhou z hodnot je *úspěšnost v zaměstnání*. Překvapením bylo zjištění, že skupina respondentů, kteří nepřikládají hodnotě úspěšnost žádný význam, vnímají svůj život jako kvalitnější, než v ostatních skupinách. Přesto míra závislosti významu hodnoty úspěšnost v zaměstnání na úrovni subjektivní kvality života vyjadřuje korelační koeficient $r = 0,154$, tzn., že mladí lidé, kteří vnímají svůj život jako kvalitnější, přikládají hodnotě úspěšnost v zaměstnání vyšší význam, nejedná se však o těsný vztah.

Další hodnotou je *zajímavá práce*. Přestože mohou existovat pracovní pozice bez požadavku na vzdělání, které mohou být pro jedince zajímavé, jde však spíše o výjimky. Obecně pracovní pozice, které budou pro pracovníka zajímavé kladou požadavky na vzdělání. Míru závislosti významnosti hodnoty zajímavá práce na úrovni subjektivní kvality života vyjadřuje korelační koeficient $r = 0,168$, tzn., že mladí lidé, kteří svůj život posuzují jako kvalitnější,

přikládají i hodnotě zajímavá práce vyšší význam. I v tomto případě se šak nejedná o těsný vztah.

Společnost výše hodnotí profese, které vyžadují vyšší úroveň vzdělání, které tedy přinášejí jejich držitelé vyšší *společenskou prestiž*. Proto byla tato hodnota zahrnuta do oblasti vzdělání. Nejvíce respondentů (.35,59%) společenskou prestiž hodnotila jako středně významnou. Míru závislosti hodnocení významu hodnoty společenská prestiž na celkové úrovni subjektivní kvality života vyjadřuje korelační koeficient $r = 0,148$, tzn., že celkově mladí lidé, kteří hodnotí svůj život jako kvalitnější, přikládají hodnotě společenská prestiž vyšší význam. I u této hodnoty se nejedná o těsný vztah.

Úspěšnosti v profesním životě může dosáhnout jedinec, který nestagnuje, ale naopak pracuje na svém rozvoji, dále se vzdělává, získává další kompetence, neztrácí kontakt s vývojem společnosti. Z těchto důvodů byl zjišťován i vztah významu hodnoty *rozvoj vlastní osobnosti* k celkové kvalitě života. Skutečnost, že rozvoj vlastní osobnosti je pro kvalitní život velmi důležitý si uvědomuje naprostá většina respondentů, velmi velký význam a velký význam má tato hodnota pro 79,73% respondentů. Míru závislosti úrovně významu hodnoty rozvoj vlastní osobnosti na celkové úrovni subjektivní kvality života vyjadřuje korelační koeficient $r = 0,230$, tzn., že mladí lidé, kteří hodnotí svůj život jako kvalitnější si uvědomují nutnost permanentního rozvíjení vlastní osobnosti, bez kterého by bylo obtížné prožít kvalitní život ve všech jeho aspektech.

Celkovou míru závislosti významnosti hodnot vzdělání, úspěšnost v zaměstnání, zajímavá práce, společenská prestiž a rozvoj vlastní osobnosti na subjektivní kvalitě života, vyjadřuje korelační koeficient $r = 0,247$. Jedná o kladnou závislost, tzn., že s rostoucí úrovní subjektivní kvality života roste i význam výše uvedených hodnot pro respondenty.

4 Závěr

Mladí lidé, kteří vnímají svůj život jako kvalitnější si uvědomují důležitost vzdělání pro svůj budoucí život, pro své uplatnění se na trhu práce. Většina lidí pro svůj kvalitní život potřebuje vykonávat práci, která je pro něho zajímavá, splňuje jeho představy, je součástí procesu seberealizace. Člověk, který vykonává práci, která je pro něho nezajímavá, nevykonává tuto práci s elánem, je pro něho pouhou rutinní záležitostí, postupem času upadá do pesimismu, což se projevuje i v dalších oblastech jeho života a tedy ovlivňuje celkovou subjektivní úroveň kvality života.

Jak již bylo uvedeno každé profesi je ve společnosti přiřazena různá úroveň společenské prestiže. Značnou roli v hodnocení prestiže povolání mají charakteristiky, jako je společenská prospěšnost, náročnost a odpovědnost určité profese. V naší společnosti je nejvyšší prestiž přisuzována profesím, u kterých je jedním ze základních předpokladů pro výkon těchto profesí vysokoškolského vzdělání. Jedná se o profese lékaře, vědce, učitele, soudce. Na opačném konci žebříčku prestiže povolání jsou profese rutinní, bez nutnosti vyšší provně vzdělání. Jsou to např. profese uklízečky, prodavačky.

Je třeba si uvědomit, že ve společnosti se neustále mění podmínky, ať již v rámci pracovních operací, používání techniky, vztahů mezi lidmi, ekonomických a politických poměrech, způsobu života, tedy zeměmi prochází všechny oblasti života. Jedinec se musí stále přizpůsobovat těmto stále novým a měnícím se podmínkám. Pokud tedy jedinec nebude

rozvíjet vlastní osobnost, bude se dostávat do situace, kdy se nebude ve společnosti orientovat, a bude postupně vyřazován nejen z pracovního procesu, ale i sociálního. Neustále se měnící společnost tedy klade nároky na proces sebevýchovy a sebezvzdělávání jedinců v průběhu celého života a proto moderní generace učitelů by měla děti a mládež nejenom vzdělávat, ale naučit je i procesům sebezvzdělávání a sebevýchovy.

Literatura

- GIDDENS, A. Sociologie. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4
HARALAMBOS, M. Sociology - Themes and perspectives. Collins Educational: 1990. ISBN 0-00-322235-7
MAREŠ, J. Kvalita života u dětí a dospívajících I. Brno: Nakladatelství MSD, 2006. ISBN 80-86633-65-9
PAYNE, J., ET AL. Kvalita života a zdraví. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-657-0
SEKOT, A. Sociologie v kostce. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-126-X
Velký sociologický slovník I, a/o. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1

Ivana Kratochvílová
Katedra pedagogiky PF UJEP
PF UJEP
Pasteurova 1
400 96 Ústí nad Labem
e-mail: ivana.kratochvilova@ujep.cz